

B İ B L İ Y O G R A F Y A

SAADET ONAT, *Aydın İlinin Dalama Bucağına bağlı Şahnalı Köyü civarında bulunmuş olan Kistophorlar*, (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt: XVII, sayı: 1-2, Mart-Haziran 1959 dan ayrı basım) Türk Tarih Kurumu Basımevi - Ankara 1959.

Ankara Arkeoloji Müzesi Asistanlarından Saadet Onat, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisinin cilt XVII, sayı 1-2, Mart-Haziran 1959 tarihli nüshasının 139-144. sayfalarında Aydın (Eski Tralles) ilinin Şahnalı köyü civarında 1952 senesinde bulunarak Ankara Arkeoloji Müzesine getirilmiş Kistophorlardan müteşekkil bir define yayınlamaktadır. Buradan öğrendiğimize göre Define dokuzu Tetradrakmi, altısı Didrahmi olmak üzere on beş Kistophor'dan müteşekkil olup Tralles(5), Ephesos (4), Pergamon (3), Apameia (2) ve Sardes (1) şehirlerine aittirler¹.

Malûm Kistophor defineleri gayet azdır ve günümüzün tanınmış Amerikan Nümismatlarından Sydney P. Noe'nin² "Grek Sikkeleri defineleri Bibliyografyası" adlı eserinin ikinci baskısında yer alan 1186 defineden ancak on ikisi Kistophor ihtiva etmektedir. 13. numarayı alan bu yeni definenin mahiyetini daha iyi tebarüz ettirebilmek için, buluntu yıllarına göre bu on iki defineyi burada bir kere daha tekrarlamayı faydadan hali görmüyoruz³:

- 1 - Küçük Asya. 1727 den sonra bulunmuştur. 10 Kistophor: Pergamon 7 (1 nci yüzyıl); Ephesos 2; Apameia 1. Noe. 71⁴.
- 2 - Marmara bölgesi. 1863. 70 AR (gümüş): Lysimachos 11; Nikomedes II-III. 8; Kyzikos 5; Atina 1 (Yeni üslûp), hepsi Tetradrakmi. Pergamon 1 (Kistophor). Noe 655. İstanbul Müzesi.

¹ Makalede, definenin buluntu şekli (doğrudan doğruya toprakda mı yoksa bir çömlek içinde mi) hakkında bilgi verilmemiştir.

² A Bibliography of Greek Coin Hoards. ANS. Numismatic Notes and Monographs. No. 78. New-York 1937 (II Edition).

³ Bunların hepsi Grek devri Kistophorlarını havi definelerdir. İmparatorluk devri Kistophorlarına ait tek buluntu ve defineler için: 1) A. M. Woodward, Cistophoric Series and its Place in the Roman Coinage. in Essays in Roman Coinage. Presented to Harold Mattingly. 1956 Oxford University press. s. 172/32). 2) Bursa vilâyeti, M. Kemal Paşa kazasına bağlı, Derecik köyünde, taş ocağında çalışan ameller tarafından bulunmuş ve kaymakamlık tarafından Bursa Müzesine gönderilmiştir. İmp. Claudius—Hadrianus zamanlarına ait 49 gümüş sikkeden müteşekkil olan definenin 12 si Kistophordur ve Claudius(3), Julia Titi (1), Domitia (1), Trajanus (1) ve Hadrianus (6)a aittir. Bu define hakkındaki malûmat, bana, bunları tetkik etmiş olan İstanbul Arkeoloji Müzesi Numismatlarından Cevriye Artuk tarafından verilmiştir. Kendisine teşekkür ederim.

⁴ Bu definelerle ilgili daha önceki Literatur, S. P. Noe'nin Not. 2 de gösterilen eserinde, her define altında verilmiştir.

- 3 - İzmir 1865. 44 AR. İzmir 40 Tetrarahmi, 3 drahmi; Pergamon 1 (Kistophor) Noe. 987.
- 4 - İzmir (?). 1876 (?). 54 Kistophor'dan müteşekkildir: Pergamon 14; Ephesos 20; Tralles 11; Apameia 6; Sardes 23; Laodikeia 1. Define M.ö. 133 den sonra gömülmüştür. Noe. 988.
- 5 - Battaglia (İtalya-Picenum) yakınında Campli 1894 de bulunmuştur. 40 gümüş sikkeden müteşekkildir: Tyros şehri (M.ö. 77/6); Demetrios I. Soter; Lysimáchos; Eukratides'e ait Tetrarahmiler ve birçok Kistophor. Bunlardan biri Apameia (Phrygia)ya aittir. Define M.ö. 77 den sonra gömülmüştür. Noe. 130. M. Rostovtzeff, Die Hellenistische Welt, Gesellschaft und Wirtschaft. cilt II, S. 651. III S. 1314, 150.
- 6 - Priene. 1902 kazıları. 2 gümüş ile 329 bakır sikkeden ibaret: Priene, 329 bakır; Rhodos 1; Tralles 1 (Kistophor). Noe. 837.
- 7 - Delos. 1906 40 AR. Atina: Tetrarahmi, Drahmi, ve 1/2 drahmi (hepsi yeni üslup); Pergamon 1 (Kistophor). Define: Atina müzesinde. Noe. 308.
- 8 - Delos. 1907. 12 AR. Atina 5 Tetrarahmi, 5 drahmi (yeni üslup); Ephesos 1 (Kistophor, 89 senesi) Tralles 1 (Kistophor). Atina Müzesi. Noe. 311.
- 9 - Küçük Asya, 1928. 171 Kistophor. Pergamon 63; Ephesos 52; Apameia 6; Tralles 37; Sardes 8; Thyateira 1; gayri muayyen 2. M.ö. 129 dan sonra gömülmüştür. Noe. 80.
- 10 - Mihaliç (Bursa vilâyeti). 1929 da İstanbul'da pazarda satılırken Arkeoloji müzesinin müdahalesiyle define bu müze koleksiyonuna alınmıştır. 271 Kistophordan ibarettir ve M.ö. 76 dan sonra gömülmüştür: Pergamon 114; Ephesos 17; Nysa 2; Tralles 90; Apameia (Phrygia) 47; Laodikeia 1. Noe. 694.
- 11 - Hierapytna (Girit). 1933 (?). Knossos 8; Kydonia 7; Gortyna 5; (hepsi tetrarahmi). Hierapytna 6 Tetradr., 14 Didr. 1 dr.; Atina 50 Tetrdr. (yeni üslup); Achaia Birliğine ait drahmiler; Apameia (Phryg.) 60 Kistophor; Roma geç Cumhuriyet devri 200; birçok paslı parça. Noe. 433. M. Rostovtzeff, Hellenistische Welt... III S. 1273 not. 9 ve S. 1274. S. 1302, 102.
- 12 - Küçük Asya, 1936. 130 Kistophor: Pergamon 105; Ephesos 24; Symyrna 1, Define dağılmıştır. Noe. 87.

Dikkat edilince bu definelerin yayılma sahasının Batı Anadolu ve önündeki adalar olduğu görülmekte ve böylece de Kistophorların M.ö. II ve I. yüzyıllarda, Atina'nın yeni üsluplu Tetrarahmilerinin yanında, Ege bölgesinde tedavülde olan başlıca sikkelerden biri olduğu görüşü⁵ teyyüd etmekte, İtalya definesi ise bu sikkelerin orada da bilinip kullanıldığını açığa vurmaktadır⁶.

⁵ E. S. G. Robinson, Cistophori in the Name of King Eumenes. Num. Chronicle. 1954. 6 Serie. Vol. XIV s. 1. Suriye'de bulunmuş definelerde Anadolu şehir sikkeleri, Kıral sikkeleri ve Posthumus İskender ve Lysimachos sikkeleri bulunduğu halde, hiçbirinde Kistophor bulunmamıştır: Rostovtzeff, Hellenistische Welt... II (1955) s. 519/20.

⁶ K. Regling, in Schrötter's Wörterbuch der Münzkunde, s. 308 (Kistophoren). M. Rostovtzeff, Hellenistische Welt... III, s. 1302, 102. D. Magie, Roman Rule in Asia Minor I, s. 398/99.

Kistophor adını verdiğimiz bu sikkelerle ilk defa ilgilenen ve bunları sistematik bir şekilde neşreden, Moritz Pinder olmuştur⁷. Onu takiben Fr. Imhoof-Blumer, Bergama Hanedanı sikkelerini tetkik ederken Kistophorlar meselesini yeni baştan ele almış ve onun bu hususta ileriye sürdüğü fikirler, kendinden sonraki önemli Nümismatlar⁸ tarafından da kabul edilerek uzun zaman itibarını muhafaza etmiştir. Fakat son senelerde yapılan esaslı araştırmalarla, bu sikkelerle ilgili bazı meseleler ve bilhassa menşe ve ilk basıldıkları tarih hususları hakkındaki eski fikirleri değiştirmek lüzumu hasıl olmuştur ki bunları ve arkadaşımız Saadet Onat'ın makalesinin bazı kısımları hakkındaki düşüncelerimizi şu şekilde sıralayabiliriz:

1 - Imhoof-Blumer, kistophorların ilk defa M.ö. 200 senelerinde veya biraz önce Ephesos şehrinde basıldıklarını, Pergamon şehri ile diğerlerine ise buradan geçtiğini kabul etmiştir¹⁰. Halbuki Sydney P. Noe¹¹, kistophorlar, yarım ve çeyrekleri üzerindeki tiplerden hareket ederek, tetradrahmilerin ön yüzündeki *Cista Mystica*, sarmaşık yaprak ve çiçeklerinden yapılmış çelenk ile, didrahmi (yarım kistophor) ve drahmilerin (1/4 kistophor) arka yüzündeki üzüm salkımı ve asma yapraklarının ilâh Dionysos kültü; tetradrahmilerin arka yüzündeki yılanlar, yay torbası (Gorythos) ve içindeki yay ile; yarım ve çeyreklerin ön yüzündeki Herakles sopası ve Arslan postunun Herakles ile ilgili bulunduğunu; bu iki tanrının ise bilhassa Pergamon şehir ve kıralları nezdinde büyük önemi olduğunu; bir Artemis şehri olan Ephesos ile bu sikkeler üzerindeki tiplerin hiçbir alâkası bulunmadığını nazarı itibare alarak kistophorların menşeinin bizzat pergamon olduğunu¹²; E. S. G. Robinson ise¹³, bunların ilk defa kiral Eumenes II. (M.ö. 197-159) zamanında basılmaya başlandığını tesbit etmiş ve bu netice diğer Nümismatlar tarafından da kabul edilmiştir¹⁴.

2 - Kistophorlar Rodos sisteminde, tetradrahmi, didrahmi (1/2 kist.) ve drahmî (1/4 kistophor) olarak basılmışlardır. Tetradrahmilerin vasatı ağırlığı 11, 1/2-12 3/4 arasında değişir. 1/2 ve 1/4 ler gayet az basılmış olup bugüne kadar gelmiş olanların en çoğu Tralles ve Ephesos'a aittir¹⁵.

⁷ Über die Cistophoren und über die Kaiserlichen Silbermedaillons der Römischen Provinz Asia. Königlich preussische Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Abhandlungen. Phil-hist. Klasse. Berlin 1856, s. 538-635. 8 pls.

⁸ Die Münzen der Dynastie von Pergamon. Abhd. Königl. Preuss. Akademie der Wissenschaften Berlin. Phil-hist. Klasse. 1884.

⁹ Meselâ: Hans von Fritze, Die Münzen von Pergamon. Abhd. Königl. Preuss. Akademie der Wissenschaften von Jahre 1910, s. 15.; Nomisma V (1910) s. 20. ve Barkley. v. Head, Historia Numorum² 1911 (HN), London, s. 534/5.

¹⁰ Aynı eser. s. 33. Von Fritze, aynı eser s. 13, Head, HN, s. 534.

¹¹ Beginnings of the Cistophoric Coinage'in: ANS. Museum Notes. IV (1950) New-York, s. 29-41, pl. VII.

¹² Yukarıdaki makale, s. 32.

¹³ Not 5 deki makale, s. 6.

¹⁴ A. R. Bellinger, Greek Mints under the Roman Empire. Essays in Roman Coinage. Presented to Harold Mattingly. 1956, s. 139 ve not 2.

¹⁵ K. Regling, Kistophoren. RE XI, I. s. 524. Schrötter's Wörterbuch der Münzkunde, s. 308 (Kistophoren). D. Magie, Roman Rule in Asia Minor II (1950) s. 775 not. 81. (Kistophorlarla ilgili bütün Bibliyografya burada toplanmıştır).

3 - Tipleri, ağırlık ve ayarları aynı olmakla beraber çapları aynı değildir. Bilhassa ilk devirlere ait olanlar daha büyük ve ince, sonrakiler daha küçüktür (bk. *S.P. Noe, Beginnings of The Cistophoric Coinage. Museum Notes. IV. (1950). S. 55/56*). Bu husus, Kistophorların tarihlenmesinde de rol oynadığından, sikkelerin tarifleri yapılırken gramajları yanında, çaplarının da verilmesinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

4 - Bu sikkeleri basan şehirlerin miktarı, birkaç sene evveline kadar, elimize geçmiş ve bütün dünya müzeleri ile hususî koleksiyonlara dağılmış bulunan kistophorlara göre, 16 olarak tesbit edilmişti. Bu 16 şehirden Girit ve *Kop* ile başlayan ve henüz daha hangi şehri işaret ettiği tesbit edilemeyen şehir hariç, diğer 14 ü Küçük Asya'da ve Pergamon krallığına dahil veya onun nüfuz bölgesinde bulunan şehirlerdir: Adramytion, Pergamon (Mysia); Ephesos, Phokaia, Smyrna (İonia); Apollonis, Thyateira, Nysa, Sardes, Stratonikeia ad Kaikum, Tralles (Lydia); Apameia, Laodikeia ve Synnada (Phrygia)¹⁶. E. T. Newell koleksiyonuna ait bulunan ve Sydney. P. Noe'nin neşrettiği yeni Kistophor ise ¹⁷, Hierapolis (Phrygia) şehrine aittir ve M.ö. 133 den sonra basılmıştır. Bu yenisi ile, Anadolu'da kistophor basan şehirlerin miktarı 15 e yükselmiştir ¹⁸.

5 - Buna göre A monoğramlı kistophorların bazıları eski literatürde Parium'a verilirken ¹⁹, sonradan bunların hepsi Apameia'ya mal edildiği için Parium listeden çıkmış; Milet ile Samos ise hiçbir zaman kistophor basmamışlardır ²⁰.

6 - Sistemi ve tipleri aynı olan bu gümüş sikkeleri basan şehirler kendilerini, sikkelerin arka yüzlerinde sağ veya sol boşlukta, isimlerinin ilk üç, dört veya beş harfi; veya bu harflerden meydana getirilmiş monoğramlarla belli etmişler; arka yüzlerde sağ boşluğa veya yılanların başları arasına konan harfler, mütemadiyen

¹⁶ Bu liste, not. 15 de verilen kitaplarda; ve Head, HN² s. 535; A. M. Woodward, not 3 deki makale s. 166 da verilmiştir.

¹⁷ Not 11 deki Makale S. 40, pl. VII 4. (s. 37 de bütün Kistoplar şehirlerini gösteren bir harita da vardır).

¹⁸ Kistophor şehirlerinden bazıları, M.ö 3 cü yüzyıl sonundan 1 nci yüzyıl içerlerine kadar basılmış Side tetradrahmilerini "Gorythos ve içinde yay" kontrmarkı ile damgalamışlardır. Bunlar, Hill, BMC Lycia and Pamphylia... Introd. IXXX 111 de gösterilmiştir. Aralarında, ΣΑΑΗ yazılı bir Kistophor kontrmarkı ile "Top"lu bir Kistophor kontrmarkı daha vardır. Birincinin Sala (Lydia) şehrine ait olup olmadığı, bu şehirden elimizde hiçbir Kistophor olmadığı için şüphelidir. Top'un ise hangi şehiri gösterdiği henüz malûm değildir. (Bu kontrmark için: Robert Mowat, Corolla Numismatica; Numismatic Essays in Honour of Barclay v. Head, 1906, s. 190).

¹⁹ Pinder, über die Cistophoren... s. 539 ve not 2. W. Wroth, BMC Mysia Introd. XXX ve s. 99, pl. XXI 16.

²⁰ Head, BMC Ionia s. 195 (Milet); s. 366 (Samos) da gösterilen "Cistophoric Standard" ile basılan sikkeler, Kistophor sisteminde, fakat mahalli tiplerle basıldıkları için, Kistophor kabul edilmezler.

değişen veya sabit kalan semboller ile de sikkelerin basılması işi ile meşgul olan mahallî memurları göstermişlerdir²¹.

7 - Bu sebepten S. 142 No. 1-2 (Apameia); S. 143 No. 7-9 (Pergamon) ve No. 10 (Sardes) üzerindeki monoğram; No. 3-6 (Ephesos) ve No. 11-15 (Tralles)-dekiler bu şehirlerin baş harfleridir.

8 - S. 142 de "Tralles Asya'nın diğer ada şehirlerinde olduğu gibi büyük İskender devrinin sonuna kadar sikke darbetmemiştir" cümlesini "Tralles, Asia'nın (yani Küçük Asya) diğer kara şehirlerinden bir çoğunda olduğu gibi, Büyük İskender'den sonraki devirden önce, sikke basmamıştır" şeklinde düzeltmek lâzımdır. (Aslı BMC Lydia. İntrod. CXXXIV).

9 - S. 142 No. 1 de, arka yüzün sağ boşluğunda bir alâmeti farika olup olmadığını göremediğimiz için; sol boşluğunda ise monoğramın üst ve alt kısmında Δ I harfleri bulunmadığından, BMC Phrygia Pl. I 1, 2 ile aynıdır diyemeyiz.

10 - S. 142 No. 2 için, Pinder, *Über die Cistophoren...* Pl. I. 12, olarak analog verilmiştir. Vaki Pinder, Pl. I 12 (orada No. 55)deki yarım Kistophorunda arka yüz sağ boşluğunda bir dioskur başlığı vardır, fakat sikke Ephesos'a aittir ve şehir adının son E harfi ile Φ nin yarısını sikke üzerinde görmek mümkündür.

11 - No. 4, 5. 6 için mehâz olarak verilen *Numismatic Chronicle* 1880, Barclay V. Head'ın Ephesos sikkeleri hakkındaki etüdüdür ve "On the Chronological Sequence of the Coins of Ephesos. London 1880" ismi altında müstakil kitap olarak neşredilmiştir. Binaenaleyh notlar "Head, *Coinage of Ephesos*" şeklinde gösterilseydi, makaleyi okuyanlar için daha kolay anlaşılır bir duruma getirilmiş olurdu.

12 - No. 5 in aynı: *Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Coll. of Coins and Medals, Danish National Museum.* (Kopenhagen-Munksgaard) *İonia* I. 318. No. 6 için, *Sylloge...* *İonia* I. 317 ve BMC *İonia* S. 64. 156.

13 - S. 143 No. 7 (Pergamon)nin arka yüz sağ boşluğunda meş'ale bulunmadığından, Charles Seltman, *Greek Coins* Pl. LVII 7 ile bir tutmamamız lâzımdır.

14 - S. 143 No. 10; Synnada şehrine değil, Sardes'e aittir. Çünkü Synnada kistophorları M.ö. 133 den sonra basılmıştır, üzerlerinde tarih vardır. Arka yüz sağ boşlukta "Amphora üzerinde baykuş" alâmeti farikası daimî bir sembol olarak yer alır (bk. BMC phrygia. İntrod. XCVII ve S. 392 No. I. Pl. I 15. yalnız bir defasında tek bir anphora) ve şehir, sikkenin arka yüzünde isminin ilk harfleri ile gösterilmiştir. No. 10 da bu vasıfların hiçbirisini göremiyoruz ve bunun üzerindeki monoğramında *Num. Chron. 1883* S. 186, 24. Pl. X. 3 ile gösterilen ve Synnada'ya ait olarak kabul edilen (BMC Phrygia S. 392. I) Kistophorun sol boşluğundaki monoğram ile ise, hiçbir benzerliği yoktur. Bunun aksine No. 10 üzerindeki monoğ-

²¹ Roma'nın Asia eyâleti kurulduktan sonra Roma memurlarının (Proconsul, Praetor, Questor, Imperator) adları ile basılan Kistophorlar (Cistophori Proconsulare) için; Pinder, *über die Cistophoren*, s. 567-571; D. Magic, *Roman Rule in Asia Minor* II, s. 1131, 63 ve burada verilen notlar. Antonius ve Augustus'dan Hadrianus'a kadar ve Septimus Severus ile Karakalla zamanında basılmış, İmparatorluk devri Kistophorları için: Pinder, *über die Cistophoren*, s. 572 v.d. pl. II-IIIIV. Son olarak A. M. Woodward, not 3 deki makale, s. 149-173. pl. VII, VIII.

ram, Sardes şehrinin M.ö. 133 den evvel basılmış ilk kistophorlarının üzerindeki monoğramın aynıdır (*BMC Lydia* Pl. XLIII 4. 5) ve sikkenin üslubu da yine bu ilk kistophorların üslup ve hususiyetlerine uymaktadır (*H. Von Fritze, Nomisma*, V. S. 20/21).

15 - S. 143 No. 12 için *Num. Chron.* 1883 S. 189 da sayılan Tralles'e ait kistophorlar (No. 27-34) arasında eşini bulmaya imkân yoktur, çünkü bunların hepsi tam kistophor, yani tetradrahmidir. No. 12 ise diddrahmi yani yarım kistophordur. Bunun benzeri, *Sylloge Nummorum Graecorum. Dainsh National Museum. Lydia II* No. 645 dir.

16 - S. 143 No. 13 ün arka yüzünde asma yaprağı üzerinde palamut değil, bütün didrahmi ve drahmilerde olduğu gibi, üzüm salkımı yer almıştır ve bu *Pinder, Über Die Cistophoren...* No. 163, Pl. I. 15 in aynıdır.

17 - S. 144 No. 14 *BMC Lydia* Pl. XLV deki yarım kistophorların hiçbirisine benzemez, çünkü bunların üzerindeki işaret ve senboller başkadır. No. 14 ü daha ziyade, *Pinder* 167 Pl. I. 16 ya Varyant olarak kabul edebiliriz. Orada arka yüzde sağ boşluktaki figür altında görülen monoğramın yerini No. 14 de Δ harfi almıştır.

Şahnalı definesi Aydın ili hudutları içinde bulunduğundan gayet tabii olarak, içinde en fazla bu şehre ait kistophorlar (beş adet) yer almakta, diğer şehirler ise, Sardes (bir adet) müstesna, buraya olan uzaklıkları ile mütenasiben 4 (Ephesos), 3 (Pergamon) ve 2 (Apameia) sikke ile temsil edilmektedirler. Bunlar, ilk ve en eski kistophorları basan şehirlerdir²².

Gömülme tarihine gelince: defineyi teşkil eden kistophorlardan Apameia Pergamon, Tralles ve Sardes'inkiler, makalede de bahsedildiği gibi, M.ö. 133 den evvel basılmışlardır. Yalnız Ephesos'a ait olanlar bu tarihten sonra basılmışlar ve bazıları da M.ö. 134/33 tarihi ile başlayan Asia Eyâleti Aera'sına göre tarihlenmişlerdir. Bunlar:

No. 4 Lev. I 4 = A (sene 1) = M.ö 133

No. 6 Lev. I 6 = Γ (sene 3) = M.ö 131

No. 5 Lev. I 5 = Δ (sene 4) = M.ö 130

Şahnalı definesi bu vaziyeti ile, 1876 da bulunup Bunbury tarafından neşredilmiş (*Num. Chron.* 1883 S. 192/3) İzmir definesi (No. 4) ile, *Num. Chron* 1929 da Hill tarafından neşredilen Küçük Asya menşeli (No 9) defineye benzemektedir. Her ikisinde de en geç kistophorlar, Ephesos'a ait ve üzerlerinde tarih bulunanlardır. Bilhassa Hill definesinde bu rakkamlar A-E (M.ö. 129)ye kadar devam etmekte ve bu sebepten de define, M.ö. 129 dan sonra gömülmüş bulunmaktadır (bk. *K. Regling, Ein Kistophorenschatz aus der Provinz Brussa S. A. Aus Frankfurter Münzzeitung, N. F.* 1932. No. 33 S. I). Şahnalı definesinde ise en geç tarih, M.ö. 130 senesidir.

M.ö. 133 senesinde, beş senelik bir saltanattan sonra ölen Bergama'nın son kralı Attalos III. (M.ö. 138-133)ün vasiyetname ile kirallığını Roma devletine bırakması ve bunun Roma tarafından kabulü üzerine, bu durumu tanımak istemeyen, Kral Eumenes II.'nin gayri meşru oğlu Aristonikos'un batı Anadolu'da

²² Sydney P. Noe, Beginnings of the Cistophoric Coinage. *Museum Notes* IV, s. 36.

isyan ettiğini ve bu harekete kırallık dahilindeki kabile ve kölelerle birlikte, isteyerek veya istemiyerek birçok Yunan şehrinin de katıldığını biliyoruz²³. İsyanı bastırmak için Roma'nın gönderdiği konsüller ve müttetikleriyle Aristonokos arasındaki harpler M.ö. 130 senesine kadar sürmüş ve ancak bu sene içinde âsinin Lydia Stratonikeia'sında Roma kumandanı M. Perperna tarafından esir edilecek Roma'ya gönderilmesi üzerine sona ermiştir. Aristonikos hareketine katılan şehirler arasında Tralles'de vardı²⁴ ve bu yüzden Roma, şehrin M.ö. 126 dan sonra gümüş sikke basmasını menetmişti. Binaenaleyh definenin bu karışıklıklar münasebetiyle, M.ö. 130 içinde veya biraz sonra gömüldüğünü tahmin edebiliriz.

Bilhassa içindeki yarım kistophorları ile enteresan olan ve Küçük Asya'da bulunmuş kistophor definelere bir yenisinin katılmasını ve bu sahadaki bilgilerimizin artmasını sağlayan bu yeni defineyi yayınlamak ve böylece bizlere de tanımak imkânını hazırlayan yazara teşekkür ederiz.

Ocak 1960 İstanbul

Doç. Dr. SABAHAT ATLAN

²³ Bu isyan için: D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor* I, s. 147 v.d., II, s. 1033 ve Joseph Vogt, *Pergamon und Aristonikos*. *Atti del III, Congresso Internazionale di Epigrafia Greca e Latina*. Roma 1959, s. 45-54.

²⁴ Barkley v. Head, *BMC Lydia*. *Introd. CXXXVII* ve A. M. Woodward, not. 3 deki makale, s. 150.

